

УКРАЇНА ТА ЦИВІЛІЗОВАНИЙ СВІТ ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ НАД РАШИЗМОМ: ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

I. 24 лютого 2022 р.: остаточний крах післявоєнної системи безпеки

Навряд чи знайдемо сьогодні поважного політика, експерта, який не стверджував би, що після широкомасштабного нападу Росії на Україну 24 лютого 2022 р. післявоєнна система безпеки опинилася під загрозою, а то й припинила своє існування. Ми теж схилиємося до думки, що під нею вже підведено ризику, але з одним суттєвим уточненням: це сталося значно раніше.

На нашу думку, відлік варто вести від 8 серпня 2008 р., коли Російська Федерація вчинила злочин збройної агресії проти Грузії. Тоді Москва анексувала частину грузинської території, утворивши на ній два фейкові державні утворення, які терміново визнала «незалежними державами». Вперше у післявоєнній історії Європи сталася безпрецедентна подія: одна країна силою захопила територію іншої й де-факто змінила її міжнародно визнані кордони.

На жаль, колективний Захід не відреагував на агресивні дії Росії належним чином. Причин було декілька. Наголосимо на трьох: тотальне нерозуміння Заходом сутності Росії, економічний егоїзм та цинічне нехтування долею слабших, що неодноразово траплялося в історії, зокрема, й ХХ ст. Саме Грузію на Заході назвали зрештою винуватицею російської агресії: мовляв, сама спровокувала Росію на вторгнення. У Кремлі, звісно, аплодували такій реакції та сприйняли її як запрошення до масштабнішого свавілля. Революцію гідності 2013–2014 рр., коли український народ повстав проти тиранії й підпорядкування політичним та економічним інтересам Росії, кремлівська кліка використала як зручний привід для військового вторгнення в Україну, щоб фактично розшматувати її навпіл, анексувавши всю східну та південну частини. Скориставшись паралічем влади у Києві після втечі в РФ тодішнього президента В. Януковича, Росії вдалося анексувати Крим та захопити частину Донбасу, розпаливши там позиційну війну. Путінський реваншистський план бліцкригу на півдні України і створення там «новоросії» тоді провалився лише завдяки самовідданому спротиву українського народу.

Чим відповів на цей черговий злочин військової агресії колективний Захід? Він, образно кажучи, «сильно стурбувався». Так, було зроблено чимало правильних заяв про порушення Росією норм міжнародного права, про неприпустимість зміни кордонів силою, про невизнання фейкових утворень, що виникли на місці загарбаних Кремлем територій суверенних держав. Захід навіть увів певні санкції, хоча й вельми обмежені та формальні. Як пояснювали західні високопосадовці та експерти, *мета санкцій полягала у тому, щоб надіслати сигнали, але не змінити систему*. Посол Німеччини в Росії на час російської агресії проти України Рюдігер фон Фріч зазначав: «...Санкції — це політичний засіб, а не каральний інструмент... Вони не мають на меті змінити політичні засади в якійсь країні. Вони мають три цілі: змінити певну політику, провести червоні лінії та продемонструвати рішучість, коли порушуються фундаментальні принципи мирного співжиття»⁴²⁵.

У цьому вкотре проявилася цілковито наївна віра колективного Заходу в адекватності Росії як партнера, що поділяє його цінності і з яким можна домовитися, нехай і використовуючи певні рестриктивні методи. Отже, Захід вельми погано вивчав Росію, не розумів глибинних факторів її розвитку, тому й приймав абсолютно невважені рішення. Росія ж не чула і не могла чути цих «сигналів», відверто зневажаючи всі заклики Заходу відновити статус-кво. Ба більше, винайдені Німеччиною та Францією «мінський» та «нормандський» формати, попри те що відіграли позитивну роль у припиненні гарячої фази війни, на практиці виявилися інструментом примусу України до поступок Москві. Захід продовжував шукати можливості порозумітися з Росією коштом України, регулярно пропонуючи то «формули Штайнмайера», то «кластери Макрона», і тим лише заохочував Москву до нових агресивних планів. Реакція не забарилася: Росія наростила військову присутність на кордоні з Україною, а навесні 2021 р. показово провела масштабні військові навчання поблизу російсько-українського та білорусько-українського кордонів. Лише завдяки втручанням президента США Джо Байдена тоді вдалося зменшити напруження. Втім, у Москві це знову зрозуміли як поступку і неготовність Заходу практично протидіяти, обмежуючись уже звичним «серйозним занепокоєнням».

Апогеєм московського політичного наступу на Україну і колективний Захід стала спецоперація під назвою «неподільність європейської безпеки та нерозширення НАТО на Схід», головним сенсом якої

⁴²⁵ “Wichtig ist, ruhig zu bleiben”, *Taz*, 18 Oktober 2020, <https://taz.de/Gespraech-mit-Ex-Botschafter-in-Moskau!/5718468/>

було отримання очікуваної відмови Альянсу відійти на позиції 1997 р. НАТО так само не могло поставити під сумнів свою політику «відкритих дверей», що, за задумом Москви, давало їй достатній привід для подальшого «собірання земель». Вимоги Росії на цьому тлі надати їй «гарантії безпеки» мали вигляд цинічної спроби довести Заходу, що вона не вірить у можливість його спротиву і диктуватиме йому свої умови. Полею бою з ним було обрано позаблокову Україну. В Росії (особливо після 2014 р.) були впевнені, що гарантії Будапештського меморандуму у цьому випадку не спрацюють. Відтак поступово, але невпинно Росія підводила світ до «Дня Х», який мав стати, за планами Кремля, поворотним пунктом у її прагненні повернути собі статус великої держави та можливості впливати на перебіг подій не лише на теренах колишнього СРСР, але й у глобальному вимірі. Попередження, насамперед США та деяких західних країн, путінська кліка не сприймала всерйоз.

Чи можна було уникнути сьогочасної війни? Переконані, що так. Для цього колективному Заходу треба було зайняти чітку позицію ще у серпні 2008 р., не кажучи вже про лютий — березень 2014 р. Принципово іншою мала б бути і його політика впродовж останніх восьми років безкінечних та беззмістовних переговорів, які лише зміцнювали переконаність кремлівського режиму у своїй безкарності. Та й заходи економічного впливу на Росію були недостатніми.

Не забуваймо, однак, і про себе. Росія нападає лише на слабого і залежного. Саме такою від початку відновлення незалежності залишалася Україна. «Батьки-творці» її панівної олігархічної системи встановили тісні та «взаємовигідні» зв'язки зі своїми значно потужнішими партнерами з Росії, імпортували разом з енергоносіями корупцію, кумівство, «телефонне право» та інші атрибути недемократичного правління. Дві революції (2004–2005 та 2013–2014 рр.) хоча й послабили цю систему, але не змогли її знищити. Декларуючи європейські цінності, більшість українських можновладців при цьому комфортно уживалася з корупційною практикою, що не мала зі справжньою демократією нічого спільного. Україна, замість того щоб швидко рухатися вперед, тупцювала на місці. Влада не захотіла протиставити російській пропаганді питоמו українські сенси, що лише посилювало ментальну упослідженість великої частини українського суспільства. Далася взнаки, звісно, й робота потужної «п'ятої колонії», яку Росія за цей час створила в Україні. У підсумку до широкомасштабної фази війни Україна підійшла у далеко не найкращому стані.

Наголосимо також, що українські демократичні сили відверто демотивувала позиція Заходу щодо перспектив інтеграції України до ЄС і НАТО. Заявку для отримання Плану дій щодо членства в НАТО Укра-

іна подала ще на початку 2008 р. (до речі, й досі не отримано на неї відповіді), а Угоду про асоціацію з ЄС готували майже десятиліття. Сенс такої позиції Заходу був зрозумілим: не дратувати Москву.

Прогнози західних розвідок, які базувалися на механічному порівнянні військових потенціалів Росії та України, давали Україні лише кілька днів до повної капітуляції. Тут також проявилися вади з аналізом як реального стану російської армії, так і здатності українців до спротиву. Гірко, але факт: Захід був готовий поступитися Україною. Тільки своєю героїчною боротьбою українці повернули йому здатність реально оцінювати ситуацію, приймати, хоч і з великим запізненням, правильні рішення. А головне, знову дали йому шанс на лідерство, відновили почуття гідності, яке він уже був готовий втратити на десятиліття, якщо не назавжди.

Широкомасштабна, ніким не спровокована агресія Росії проти України підвела ризику під усім попереднім політико-безпековим розвитком у Північній півкулі. Головні гравці — Росія, колективний Захід та Україна — підійшли до цієї дати з різним розумінням цілей власної політики, засобів її реалізації і, звичайно, можливих наслідків.

Мета Росії мала три складові: глобальну, українську і західну. Перша полягала у тому, щоб докорінно змінити тенденції світового розвитку на користь Росії, її тоталітарної моделі. Після швидкої перемоги над Україною стратегічна перевага мала перейти до Москви і показати колективному Заходу його політичну нікчемність, втрату ініціативи та практичну неспроможність захищати свої цінності. Москва сподівалась продемонструвати Заходу, що саме вона вирішуватиме, як розвиватимуться події на пострадянському просторі, та що йому не варто більше витрачати зусилля на «організацію кольорових революцій». Крім цього, сподіваючись на традиційну продажність та корупованість великої кількості представників західних політичних еліт, у Кремлі розраховували вже незабаром повернутися у відносинах із Заходом до традиційної формули «бізнес як зазвичай». Усе це мало б своїм наслідком серйозну морально-психологічну поразку Заходу

Другу сформулювали в Кремлі примітивно просто: *«Україна — це історичне непорозуміння», яке має бути негайно виправлене. Української нації не існує, українців немає, а ті, які себе такими вважають, мають бути «денацифіковані», тобто знищені.* З усією прямоотою про це написав придворний кремлівський «політолог» Т. Сергєйцев у статті «Что Россия должна сделать с Украиной»⁴²⁶. Фактично про те ж саме,

⁴²⁶ Із найодіознішими «одкровеннями» можна ознайомитися за посиланням: *Українська правда*, 4 квітня, 2022, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/04/4/7337056/>

можливо, дещо стриманіше, говорив, оголошуючи початок війни, і нішній диктатор Росії. Є сподівання, що у Міжнародному кримінальному суді або у спеціально створеному Міжнародному трибуналі долучать цю заяву до матеріалів кримінальної справи проти Путіна та його військово-політичної кліки.

Подальші події яскраво продемонстрували, наскільки провальними, далекими від реальності були розрахунки Росії як щодо України, так і стосовно Заходу. Героїчний опір ЗСУ, всього українського суспільства та необхідна, хоча і запізнїла, допомога від Заходу перетворили наполеонівські плани Кремля на порох, а «другу найпотужнішу армію у світі» — на світове посміховисько. Дуже скоро з'ясувалося, що російська армія насправді є збіговиськом серійних убивць, гвалтівників та мародерів, які можуть «успішно воювати» тільки проти жінок, дітей та літніх людей. За рівнем звірств і жорстокості росіяни багаторазово перевершили злочиння нацистів у роки Другої світової війни. Невипадково у словнику сучасної української мови з'явився неологізм «рашисти». Світова і на-самперед українська філософська та політична думка мають дати все-осяжне визначення суті рашизму як найогиднішої форми людинонена-висницької ідеології, поряд із нацизмом і комунізмом.

Тотальним прорахунком Москви можна назвати й реакцію колективного Заходу, який, належним чином оцінивши спротив України та її готовність боронити свою незалежність, боляче вдарив по Росії з двох боків: допомагаючи озброєннями Україні та серйозними анти-російськими пакетами економічних і політичних санкцій.

Дуже швидко Росія перетворюється на міжнародного ізгоя. Сформува-лася міжнародна антиросійська коаліція, до якої увійшло понад сорок держав, Росію вигнали з низки міжнародних організацій, а двосторонні відносини з країнами цивілізованого світу досягли найнижчого рівня з часів закінчення холодної війни. Головне завдан-ня російської дипломатії — «нерозширення НАТО на Схід» — з три-ском провалене: Фінляндія і Швеція, які десятиліттями проводили політику нейтралітету, одномоментно подали заявки на вступ до Альянсу. Тим часом Україна на полі бою довела, що відповідає всім стандартам НАТО і, навіть не маючи й частини можливостей союз-ників, здатна перемагати головного супротивника Альянсу. Відбули-ся позитивні зміни й у позиції ЄС щодо майбутнього членства Укра-їни в цій організації.

Колективний Захід до останнього намагався «пробігти між кра-плинками дощу», уникаючи прийняття принципових рішень. Там про-довжували сподіватися, що тиском на Україну та поступками з її боку можна буде вгамувати апетити агресора.

Позиція керівництва України у політиці щодо Росії після приходу до влади Володимира Зеленського характеризувалася наївністю, сподіваннями, що з Путіним можна домовитися, що в усьому винні попередники. Замість рішучого зміцнення обороноздатності країни гору взяв популізм.

Наступні події засвідчили, що політичне та воєнне керівництво усіх трьох гравців помилялося. Але найбільше російське: воно серйозно прорахувалося як в оцінках ситуації в Україні, так і реакції Заходу на агресію проти неї. Де-факто це відкрило перспективу майбутнього краху не лише путінського режиму, але й самої Російської Федерації. Реакція цивілізованого світу на широкомасштабну війну Росії проти України засвідчила: безпековий світоустрій, що склався після Другої світової війни, зазнав потужного удару, своєрідного нокауту, від якого нереально відновитися. Москва та її «п'ята колона» на Заході ще пробуватимуть реанімувати довоєнну ситуацію, але ризику під попереднім етапом вже підведено. Перехід до нової системи глобальних безпекових координат є лише питанням часу.

II. Україна в майбутній системі глобальної безпеки

Максимально спрощуючи, можна стверджувати, що сучасний світ переживає найгострішу форму ідеологічного протиборства і визначення шляхів свого майбутнього політичного розвитку. Йдеться про глобальну війну між демократією і тоталітаризмом. Від того, яка із сторін візьме гору, залежить перспектива світоустрою на десятиліття і більше. Ризикнемо припустити, що лише за перемоги демократії вся світова безпекова ситуація кардинально і позитивно зміниться.

Ще не одне покоління аналітиків намагатиметься зрозуміти, чому саме Україна опинилася у центрі цього протистояння і чому саме від неї залежало, як далі розвиватиметься світ. Ми лише на початку цих складних трансформацій, але вже маємо чітко й ясно уявляти його параметри та місце в ньому України.

Перше і найголовніше: новий безпековий світоустрій не може базуватися на об'єднанні країн, які належать до антагоністичних світоглядних систем. Тому нова конструкція глобальної безпеки цивілізованого світу не може включати країни з тоталітарною формою правління. Отже, у ній не буде місця для таких країн, як Росія, Білорусь, Китай, Північна Корея, Іран, Куба та ін. Раз і назавжди слід забути беззмислові концепції «неподільності безпеки», «спільних просторів» від Ванкувера до Владивостока, спроби втягнути тоталітаризм в демократію. Історичний досвід після Другої світової війни свідчить про те,

що це неможливо. Як би не хотілося ліберальним апологетам досягти «всеосяжної єдності», доведеться визнати: ця ідея не працює. Об'єднуватимуться лише ті країни, які реально сповідують і на практиці підтверджують свою відданість демократичним цінностям. Станом на сьогодні ці країни сконцентровані головним чином у Північній Атлантиці та Європі. Вони вже є ядром, прообразом нової системи безпеки. Утім, для того щоб стати глобальною, вона має вийти за межі цього величезного, але все ж таки лише регіону.

На початкових етапах ця система розшириться такими демократичними країнами, як Японія, Південна Корея, Австралія, Нова Зеландія та ін. Проміжними етапами можуть бути регіональні безпекові союзи, які доповнюватимуть вже існуючі і поступово зростатимуться в одне ціле. Об'єднання США, Британії та Австралії є одним із прикладів такого регіонального союзу. Переговори США, Японії, Індії та Австралії можуть у певній перспективі перетворитися на ще один елемент глобального безпекового пазла. Зрозуміло, що з часом такі елементи охоплюватимуть не лише Азію й Океанію, але й Африку та Латинську Америку.

Швидкість цього процесу залежатиме від багатьох факторів. На цьому етапі найголовнішим є український, бо саме в Україні вирішуватиметься, чи матимуть цивілізовані країни політичну волю завдати вирішального удару світовому тоталітаризму в особі агресивної Росії. Якщо станеться саме так і Росія більше не зможе відігравати роль центру світового зла, тоталітаризм втратить динаміку і перспективу, суттєво звужиться його світова територія, і він об'єктивно почне «зморщуватися». Піде у минуле практика вирощування та підгодовування Москвою тих режимів в Азії, Африці та Латинській Америці, які схилиються до тоталітаризму. Вони більше не отримуватимуть російської зброї для боротьби з власними народами.

Зазнає поразки Росія — суттєво зміниться позиція Китаю. У тандемі з тоталітарною Москвою у Пекіну залишаються сподівання на протидію, можливо, навіть на перемогу над демократією. Без Росії та її сателітів Китай на це об'єктивно неспроможний. Глибока інкорпорація у світові економічні зв'язки не залишає йому жодних шансів для економічної автаркії. Неможливе імпортозаміщення «по-російськи», а тим паче воно неможливе «по-китайськи». Продемонстрована Заходом здатність піти на серйозні санкції проти Росії є дуже чітким сигналом і застереженням для Пекіну. Там не можуть не розуміти, до яких катастрофічних наслідків призведуть аналогічні рестрикції проти китайської економіки.

Відтак можна передбачити, що після перемоги України китайське керівництво в осяжній перспективі займатиме значно поміркованішу

позицію на міжнародній арені, відмовиться від спроб повернути силою Тайвань, а у внутрішній політиці, можливо, перейде до ліберальніших практик.

Отже, поразка Росії матиме без перебільшення глобальні наслідки — кардинально порушить теперішній умовний баланс сил на користь світової демократії та реальної глобальної безпеки. Зрозуміло, що майбутня система безпеки матимете не лише правильно задекларовані гасла, але й чіткий перелік обов'язків її учасників і, що головне, політичну волю, обов'язок та потужні й дієві інструменти для покарання порушників світового правопорядку. А такі імпотентні безпекові структури, як ООН та ОБСЄ, у цій частині своїх повноважень припинять функціонування.

НАТО, переосмислене та модифіковане, з часом перетвориться на інструмент підтримання миру у глобальному вимірі. Союз цивілізованих держав, побудований на основі поваги до демократії та реальній відповідальності за безпеку у світі, стане її основою. Навряд чи знайдуться країни, які захочуть кинути виклик об'єднаним та рішучим силам світової демократії.

Не слід боятися, що заради цього демократичному світові доведеться витримати серйозні випробування. Вони, власне, вже почалися. Україна є справжнім форпостом боротьби зі світовим злом, яке уособлює Росія. Нашій країні випала історична місія відіграти у цьому двобої вирішальну роль. Тривалість його залежить лише від здатності колективного Заходу усвідомити історичність отриманого шансу злати хребет глобальній тоталітарній системі.

Тяжку офіру життям кращих своїх синів і дочок платить за це Україна. Але і після перемоги над рашизмом їй суджено пройти надскладний шлях. Українському суспільству доведеться не лише відбудувати зруйновані міста, села, відродити інфраструктуру, але й нарешті остаточно порвати з радянським минулим, викреслити Росію з усіх ціннісних координат. Україна не зможе більше залишатися міксом з демократії та олігархату, з відданості ідеям свободи і махрового популізму, зі свободи висловлювати думки і залежних ЗМІ, з поваги до прав людини і продажних судів, з цифровізації суспільства і корупції. Роздвоєнню суспільної свідомості мусимо покласти край.

В Україні для цього є всі необхідні передумови, насамперед громадянське суспільство, яке демонструє дива організованості й самопожертви у критичні часи існування держави. Ту ж таки організованість тепер маємо поширити і на повсякденне життя. Не від спалаху до спалаху, а постійно, рутинно. Остання трансформаційна революція українців має відбутися у їхній свідомості. Відомо, що це — найважче

завдання, але у нас немає іншого вибору. Лише змінившись зсередини, ментально, зможемо посісти належне місце у родині цивілізованих народів світу, здивувавши їх не тільки безприкладними ратними подвигами, але й нашими духовними первнями, справжньою цінністю таких понять, як свобода, незалежність, гідність і самоповага.

Звісно, ми не перетворимося на «пуп Землі», не про це мова. Ми зробимо свій суттєвий внесок у повернення цивілізованого людства до тих цінностей, які воно декларує ще з часів Великої французької революції, але які чомусь почало забувати.

III. Чи потрібна новому світові стара Росія?

На початку 80-х років минулого століття президент США Рональд Рейган назвав СРСР «імперією зла». Нинішню Росію можна впевнено визнати «уособленням світового зла». Жодна країна не загрожує світові ядерним знищенням, крім Росії. Жодна країна в світі не керується людиноненависницькою ідеологією рашизму, яка заперечує право інших народів на існування. За злодіяннями та звірствами російський режим уже перевершує нацистський Третій Рейх, не кажучи вже про такі «локальні злочини», як постійне і публічне порушення всіх можливих норм міжнародного права, дезінформація, кібервійна, вбивства політичних опонентів за кордоном, організація диверсій тощо.

Постає логічне запитання «Як бути з такою Росією?».

На нашу думку, ганебну справу роблять ті, хто радить їй «не припинювати», «залишити можливість Путіну зберегти обличчя». Але чи не найганебніша пропозиція полягає в тому, щоб Україна заради миру відмовилась від частини своєї території, захопленої Росією. Це не спонтанна порада. Це свідчить про те, що у потрібний момент Путін ще може активувати свої давні закордонні «консерви», і про те, що Захід усе ще розколотий у ставленні до Росії.

Є, звісно, й інша оцінка того, що вчинила путінська рашистська кліка: злочин геноциду, організатори та винуватці якого мусять бути покарані, а Україна має перемогти. Ці наративи трансформувалися нарешті в економічні санкції, які починають набувати ознак пекельних. І найголовніше — сформувалася антипутінська коаліція із понад 40 держав, які домовилися надавати Україні необхідну військову допомогу.

І все ж таки у надрах політики Заходу продовжують змагатися дві тенденції: домовлятися з Росією чи жорстко її карати.

Прихильниками першої є ті члени ЄС чи НАТО, яких Росії вдалося зробити залежними від себе економічно (передусім енергетично)

або фінансово прив'язати до себе їхніх лідерів. Не можна виключати й компрометуючі матеріали на останніх, якими володіють російські спецслужби. Такі країни є мізерною меншістю, але, зважаючи на принцип консенсусу, навіть одного такого «троянського коня» достатньо, щоб заблокувати неvigідне для Росії рішення. Прикладів достатньо, навіть тих, які надає Угорщина. Виходом з такої ситуації може бути перехід від консенсусного голосування до прийняття рішень кваліфікованою більшістю, про що, однак, точаться лише попередні дискусії.

Для цієї групи країн цілком достатньо навіть косметичних змін у Росії, як-от: усунення Путіна та появи якоїсь іншої фігури, бодай заяви «нової» російської влади про прихильність до демократії та миру, бажання відновити відносини із Заходом тощо. За таких обставин не можна виключати, що й інші західні країни пристануть на пропозицію пробачити Росії її звірства в обмін на ілюзорну майбутню співпрацю. Хоча вікова історія засвідчила: Росія нездатна до демократії, їй одвіку притаманні агресія, порушення взятих на себе зобов'язань, підступність та брехня. Прикро, але на Заході й досі не хочуть вивчати реальну історію Росії та робити належні висновки.

Вади західного конформізу очевидні: він заохочує агресора й далі тероризувати сусідні (і не тільки) країни, вигадуючи для цього нові приводи. Таке угодовство, якими б красивими формулами чи заявами не прикривалося, означало б відмову Заходу від своїх принципів та засадничих позицій. Найтрагічніший підсумок такого підходу — в недалекій перспективі Росія знову відродиться як агресивний монстр.

Україна за таких обставин не може грати роль відстороненого спостерігача. Вся влада — президент, парламент, уряд, місцеві органи самоуправління, громадянське суспільство — повинна зайняти жорстку позицію: поступки Росії коштом України неприйнятні. А коли політичний кремлівський режим нарешті зміниться, Україна має наполягати на низці умов: вивести російські війська з усіх окупованих нею територій, з Кримом і Донбасом включно; компенсувати Росією усі завдані нею збитки; передати до рук міжнародного правосуддя військових злочинців, включно з нинішнім найвищим політичним і військовим керівництвом Росії; забезпечити прискорений вступ України до НАТО за зразком Фінляндії та Швеції; невідкладно надати Заходом допомогу для успішного вступу України до ЄС; інвестувати кошти у відбудову її інфраструктури України; провести «дерашизацію» Росії.

Є ще дві можливі опції для політики Заходу. Перша полягає у такому стримуванні Росії, яке передбачатиме високий рівень тиску на її економіку та цілковиту міжнародну ізоляцію, що не дозволить їй в осяжному майбутньому не лише загрожувати іншим країнам світу,

а навіть відновити втрачені можливості. Йдеться лише про спроможність російської влади забезпечувати найнеобхідніші потреби населення. Цю тактику Заходу нині фактично і спостерігаємо. Питання лише у тому, чи не зазнає вона негативних для України змін після політичної смерті Путіна та його режиму.

Інша йде значно далі, передбачає серйозні зусилля і має наслідком перетворення теперішньої Росії на низку незалежних, позбавлених ядерної зброї миролюбних держав, які опікувалися б своїм економічним, соціальним, культурним розвитком і поступово ставали частиною демократичного світу. Такий підхід вимагатиме революції свідомості західного політичного класу. Для багатьох політиків на Заході сама постановка такого питання є розривом шаблону. Але драматизм ситуації якраз і полягає у тому, що після 24 лютого 2022 р. міряти світ шаблонами вже не можна. Від них слід якнайшвидше відмовлятися та діяти абсолютно нестандартно і креативно. Надто великою є загроза світового тоталітаризму. Така революція свідомості є найважливішою передумовою необхідних змін у системі глобальної безпеки. Без усунення російської ядерної загрози, що неможливо без усунення з політичної карти світу Російської Федерації як такої, нової системи безпеки цивілізований світ створити не зможе. Зрозуміло, що про силовий варіант розв'язання цієї проблеми не йдеться.

Коллективний Захід та Україна вже тепер мають працювати над планом трансформування Росії та розвитком постросійського простору. Цей комплексний план дій має включати заходи зовнішньополітичного, економічного, фінансового, енергетичного, соціального, інформаційного, кібернетичного, спеціального та іншого характеру. Інтелектуального потенціалу для цього вистачає як в Україні, так і на Заході.

Та чи є надія на реалізацію такого сценарію сьогодні? Навряд чи, бо західному керівному класу у своїй переважній більшості все ще бракує сміливості та політичної волі. Там ще мають з'явитися фігури такого масштабу, які бачитимуть значно далі за нинішніх. Деякі, на щастя, вже є. Переконані, час таки візьме своє і на Заході зрозуміють, що *єдиною передумовою його безпеки є дезінтеграція Росії*.

А поки матимемо гібрид у вигляді розуміння необхідності остаточно приборкати Росію та страху перед жорсткими, але потрібними кроками. Він може коштувати, зокрема Україні, нових тисяч невинних жертв, а Заходу — нових сотень мільярдів доларів, які він так чи інакше вельми швидко заробив би з постросійськими державами.

Але мають рацію ті, хто стверджує, що будь-який плід повинен визріти.

Почекаємо.